

Julie James AC/AM
Y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol
Minister for Housing and Local Government

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

John Griffiths, AC
Cadeirydd
Y Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Tŷ Hywel
Bae Caerdydd
CF99 1NA

23 Mawrth 2020

Annwyl John

Bil Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru)

Hoffwn ddiolch i'r Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau am y gwaith craffu y maent wedi'i wneud ar y Bil Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) yn ystod Cyfnod 1 ac am yr adroddiad a gyhoeddwyd ar 13 Mawrth 2020.

Rwyf wedi nodi ymatebion i argymhellion y Pwyllgor yn Atodiad A. Nid yw wedi bod yn bosibl imi dderbyn holl argymhellion y Pwyllgor yn llawn. Fodd bynnag, rwyf wedi rhoi'r egwyddorion a'r rhesymeg sy'n sail iddynt ar waith cyn belled ag y bo modd.

Rwy'n gobeithio y bydd y llythyr hwn yn ddefnyddiol wrth nodi ymatebion i Adroddiad y Pwyllgor. Byddaf hefyd yn ysgrifennu at Gadeiryddion y Pwyllgor Cyllid a'r Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad mewn perthynas â'u Hadroddiadau Cyfnod 1 a byddaf yn anfon copi o'r llythyrau at Gadeiryddion y tri Phwyllgor.

Rwy'n edrych ymlaen at barhau i weithio gyda'r Aelodau wrth i'r Bil fynd drwy broses y Cynulliad.

Julie James AC/AM
Y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol
Minister for Housing and Local Government

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1NA

Gohebiaeth.Julie.James@llyw.cymru
Correspondence.Julie.James@gov.Wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Atodiad A: Ymateb i Gasgliadau ac Argymhellion Adroddiad Cyfnod 1 y Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau

Argymhelliad 1. Rydym yn argymhell bod y Cynulliad yn cytuno ar egwyddorion cyffredinol y Bil Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru).

Nodaf a chroesawaf yr argymhelliad a chefnogaeth y Pwyllgor dros egwyddorion cyffredinol y Bil. Hoffwn ddiolch i bob aelod o'r Pwyllgor am graffu'n ystyriol ac yn drylwyr ar y Bil.

Argymhelliad 2. Rydym yn argymhell y dylid diwygio'r Bil i gynnwys darpariaeth benodol i gyflwyno lefel ddigonol o addysg ar wleidyddiaeth a democratiaeth yng Nghymru ar draws yr holl ysgolion. Yn benodol, dylai pobl ifanc 14 a 15 oed gael yr addysg hon i'w paratoi i bleidleisio pan fyddant yn 16 oed. Dylid cynnwys cynlluniau gwersi clir ar gyfer y rhaglen ymwybyddiaeth wleidyddol hon i rymuso athrawon i gyflwyno'r gwersi.

Cydnabyddaf y bwriad y tu ôl i argymhelliad y Pwyllgor, serch hynny, nid wyf yn derbyn yr argymhelliad hwn gan nad wyf yn ystyried bod angen gwneud darpariaeth benodol ar wyneb y Bil gan fod gwaith eisoes yn mynd rhagddo.

Rydym yn datblygu adnoddau addysgol, gan fabwysiadu dull ac iddo ddau gam. Bydd hyn yn ein galluogi i roi gwybodaeth i bleidleiswyr tro cyntaf yn y tymor byr a meithrin dinasyddion egwyddorol, gwybodus sy'n ddinasyddion Cymru a'r byd, yn y tymor hwy. Rydym yn defnyddio'r mecanweithiau cyflenwi sydd ar gael inni drwy'r cwricwlwm ysgol presennol a'r cwricwlwm newydd sy'n cael ei ddatblygu.

Bydd adnoddau cam un yn cael eu cynllunio i'w rhoi ar waith yn y cwricwlwm presennol er defnydd dysgwyr ac ymarferwyr (ond byddant yn parhau i fod yn berthnasol ac ar gael yn y tymor hwy). Bydd adnoddau cam dau yn rhan o'r cwricwlwm newydd. Bydd yr adnoddau hyn yn helpu i ddatblygu cenhedlaeth o bobl ifanc sydd â diddordeb ac sy'n wybodus ynghylch gwleidyddiaeth.

Bydd adnoddau cam un yn cael eu cyhoeddi erbyn mis Medi 2020 fel y gall ysgolion (a cholegau, grwpiau ieuencid ac eraill) gynllunio'r defnydd o'r adnoddau hyn ym mlwyddyn academaidd 2020-21. Byddant yn adnoddau annibynnol, i'w defnyddio gan ysgolion yn eu gwasanaethau, ar ddiwrnodau allgyrsiol, yn rhan o'u Haddysg Bersonol a Chymdeithasol yn ogystal â'r tu hwnt i'r ysgol mewn lleoedd fel grwpiau ieuencid.

Mae cyfleoedd hefyd i ddysgwyr ymwneud â gwleidyddiaeth yn y cwricwlwm presennol, drwy Fagloriaeth Cymru. Mae swyddogion wrthi'n llunio pecyn adnoddau addysgu a dysgu ar gyfer myfyrwyr Bagloriaeth Cymru Cyfnod Allweddol 4 fel rhan o'r Her Dinasyddiaeth Fyd-eang.

Rydym hefyd wrthi'n datblygu adnoddau dysgu proffesiynol i gynorthwyo athrawon i gyflwyno addysg wleidyddol a delio gyda sefyllfaoedd a all godi yn sgil ehangu pwy sy'n cael pleidleisio a chwestiynau ynglŷn â materion gwleidyddol.

Argymhelliad 3. Rydym yn argymell estyn y ddyletswydd yn adran 4 i gynnwys dyletswydd benodol ar swyddogion cofrestru etholiadol i hyrwyddo ymwybyddiaeth a helpu pobl ifanc berthnasol.

Nid wyf yn derbyn yr argymhelliad hwn. Mae gan awdurdodau lleol ddyletswydd tuag at nifer o blant fel rhiant corfforaethol, felly mae gosod dyletswydd i hybu ymwybyddiaeth a darparu cymorth i bobl ifanc mewn perthynas â threfniadau etholiadol yn estyniad o'r rôl hon.

Mae pobl ifanc rhwng 14 a 17 oed y mae'r ddyletswydd hon yn berthnasol iddynt yn pleidleisio am y tro cyntaf ac rwy'n credu y dylai fod dyletswydd benodol ar awdurdodau i dargedu'r garfan hon o bleidleiswyr newydd. Rwyf hefyd yn bwriadu cyflwyno gwelliannau cyfnod 2 i ymestyn y diffiniad yn adran 4 o'r Bil i gynnwys pobl sy'n gadael gofal o fewn y grŵp oedran hwnnw.

Mae sicrhau y caiff cyfranogiad democrataidd ei hyrwyddo yn rhywbeth y dylai'r awdurdod lleol cyfan ysgwyddo cyfrifoldeb drosto; mae gan swyddogion cofrestru etholiadol ddyletswydd benodol eisoes i sicrhau cywirdeb a chyflawnder y gofrestr etholiadol, felly nid wyf o'r farn bod angen dyletswydd arall.

Argymhelliad 4. Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn ymgymryd â rhaglen ymgysylltu â Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, prif gynghorau a chymunedau ar draws Cymru ynghylch diwygio trefniadau pleidleisio ar gyfer etholiadau llywodraeth leol. Dylai'r gwaith hwn gynnwys ystyried yr effaith y gallai STV ei chael ar gynyddu amrywiaeth ymhlith ymgeiswyr a thrafod dulliau i ddinasyddion fynegi eu barn i brif gynghorau am y system bleidleisio a ddefnyddir.

Nid wyf yn derbyn yr argymhelliad hwn. Credaf y gallai hyn danseilio'r egwyddor a nodir yn y Bil, sef cyflwyno dewis gan olygu bod y system bleidleisio yn fater i'w benderfynu'n lleol.

Os yw cyngor yn mynegi diddordeb mewn newid i Bleidlais Sengl Drosoglwyddadwy (STV), byddwn yn gweithio gyda nhw i sicrhau bod yr holl oblygiadau yn cael eu hystyried yn drylwyr a bod pobl leol yn cael eu cynnwys yn llawn. Mae dinasyddion yn gallu mynegi barn ynghylch y system bleidleisio sydd i'w defnyddio, gan fod yn rhaid i gyngor sy'n ystyried newid y system bleidleisio ymgynghori â'r canlynol:

- Etholwyr llywodraeth leol yn ardal y cyngor
- Cynghorau cymuned yr ardal
- Unrhyw bersonau eraill y mae'n ystyried sy'n briodol

Argymhelliad 5. Rydym yn argymell diwygio'r ddarpariaeth yn adran 13 i gynnwys dyletswydd ar Weinidogion Cymru i ymgynghori â'r Comisiwn Etholiadol cyn iddo wneud rheolau ynglŷn â chynnal etholiadau lleol yng Nghymru.

Rwyf yn cydnabod y bwriad y tu ôl i argymhelliad y Pwyllgor ac yn cytuno, mewn egwyddor, y dylid gwneud diwygiad i'r adran hon. Mae adran 13 o'r Bil yn mewnosod adran 36A newydd yn Neddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983. Fel y'i

drafftiiwyd ar hyn o bryd, nid yw adran 36A yn ei gwneud ofynnol i Weinidogion Cymru gynnal ymgynghoriad statudol. Rwy'n bwriadu cyflwyno gwelliant a fyddai'n ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru ymgynghori â'r personau hynny y maent yn eu hystyried yn briodol. Byddai hyn yn gyson â phwerau etholiadol tebyg eraill yn y Bil. O gofio natur rôl y Comisiwn Etholiadol, byddai'n amlwg y byddai'r gofyniad hwn yn eu cynnwys. Rwyf hefyd o'r farn y bydd y gwelliant hwn yn darparu ar gyfer ymgynghoriad ehangach, gan gwmpasu, yn ogystal â'r Comisiwn Etholiadol, y gymuned etholiadol ehangach, swyddogion cofrestru etholiadol, prif gynghorau, cynghorau cymuned ac ati.

Argymhelliad 6. Rydym yn argymell bod y gofynion ar Weinidogion Cymru i ymgynghori cyn gwneud Gorchymyn i newid diwrnod arferol etholiadau lleol yn cael eu hestyn i gynnwys y Comisiwn Etholiadol fel ymgynghorai statudol.

Rwyf yn cydnabod y bwriad y tu ôl i argymhelliad y Pwyllgor, fodd bynnag, nid wyf yn derbyn yr argymhelliad hwn. Cyn gwneud gorchymyn i newid diwrnod arferol etholiadau lleol, mae'n ofynnol i Weinidogion Cymru ymgynghori â'r personau hynny y maent yn eu hystyried yn briodol. Fel y nodwyd yn adroddiad y Pwyllgor, caiff y Comisiwn Etholiadol ei gydnabod fel corff annibynnol sy'n gyfrifol am oruchwylio etholiadau, a chytunaf ei bod yn briodol ymgynghori ag ef cyn gwneud y rheoliadau hyn. Gan y bydd y gofyniad ymgynghori presennol yn darparu ar gyfer hyn, nid wyf o'r farn ei bod yn angenrheidiol darparu ar gyfer rhagnodi ychwanegol ar wyneb y Bil. Pe bai Gweinidogion Cymru yn methu ag ymgynghori â'r Comisiwn, gallent fod mewn perygl o gael eu herio am fethu ag ymgynghori â 'phersonau priodol'.

Argymhelliad 7. Rydym yn argymell bod y darpariaethau sy'n ymwneud â chofrestru heb gais yn cael eu diwygio i sicrhau y caiff unigolion sydd wedi'u cofrestru yn y modd hwn eu rhoi ar y gofrestr etholiadol gaeëdig, yn hytrach na'r gofrestr agored.

Rwyf yn cydnabod y bwriad y tu ôl i argymhelliad y Pwyllgor, fodd bynnag, nid wyf yn derbyn yr argymhelliad hwn. Mae'r darpariaethau ynglŷn â chofrestru heb wneud cais yn ddarostyngedig i gychwyn drwy Orchymyn.

Fel y mae'r darpariaethau wedi'u drafftio ar hyn o bryd, byddai etholwr yn cael ei roi ar y gofrestr lawn 28 diwrnod ar ôl iddo gael ei ychwanegu drwy gofrestru heb gais. Y gofrestr lawn yw'r un a ddefnyddir mewn etholiadau ac nid honno yw'r un sydd ar gael i'w phrynu e.e. gan asiantau credyd. O dan y darpariaethau, gall yr etholwr wneud cais i beidio â chael ei tynnwys ar y gofrestr a olygwyd. Y gofrestr a olygwyd yw'r un y gellir ei gwerthu ac ati. Felly, bydd gan etholwyr ddewis bod ar y gofrestr lawn neu'r gofrestr lawn a golygedig Fodd bynnag, o ystyried yr ystod o ddiwygiadau etholiadol sy'n cael eu cynnal ar hyn o bryd yng Nghymru, rydym wedi penderfynu peidio â chychwyn y darpariaethau hyn ar gydsyniad Brenhinol, yn hytrach byddwn yn eu cychwyn drwy orchymyn. Bydd hyn yn caniatáu i'r gyfres bresennol o ddiwygiadau gael eu hymgorffori cyn gofyn i weinyddwyr ystyried newidiadau ychwanegol.

Cyn cychwyn, byddwn yn gweithio'n agos gyda gweinyddwyr etholiadol a Swyddogion Cofrestru Etholiadol i ystyried pob mater sy'n ymwneud â gweithredu'r

cofrestrriad heb wneud cais. Os bydd angen darpariaeth bellach, rhoddir ystyriaeth i wneud rheoliadau o dan adran 9ZA(4) newydd o Ddeddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983, fel y'i mewnosodir gan adran 22 o'r Bil.

Argymhelliad 8. Rydym yn argymhell, yn sgil y newid polisi sylweddol i ganiatáu i weithwyr prif gynghorau, ac eithrio'r rhai mewn swyddi dan gyfyngiadau gwleidyddol, sefyll etholiad i'r cyngor sy'n eu cyflogi, y dylai Llywodraeth Cymru weithio gydag CLILC ac undebau llafur i ddatblygu canllawiau i staff a rheolwyr ynghylch ymdrin â'r goblygiadau, yn enwedig pan fo staff aflwyddiannus yn parhau â'u cyflogaeth.

Rwy'n derbyn yr egwyddor sy'n sail i'r argymhelliad hwn. Bwriad y darpariaethau yw caniatáu i'r rhai sydd â'r wybodaeth orau am eu cymunedau sefyll mewn etholiadau heb orfod ymddiswyddo cyn cael eu hethol. Mae'r darpariaethau hyn yn golygu ein bod yn gyson â'r Alban a byddant yn helpu i sicrhau mwy o amrywiaeth o ymgeiswyr mewn llywodraeth leol.

Byddwn yn gweithio gyda rhanddeiliaid allweddol i ddatblygu canllawiau anstatudol sy'n ymwneud â goblygiadau'r darpariaethau hyn.

Argymhelliad 9. Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn comisiynu gwerthusiad annibynnol o effaith y darpariaethau sy'n ymwneud â gwariant gan Swyddogion Canlyniadau yn dilyn y cylch etholiadol cyntaf pan gânt eu talu drwy eu cyflogau.

Nid wyf yn derbyn yr argymhelliad hwn. Y cyfan y mae darpariaethau'r Bil yn ei wneud yw egluro'r gyfraith, hynny yw, ni chaniateir i swyddogion canlyniadau hawlio ffi bersonol am redeg etholiadau lleol.

Yr arfer ar hyn o bryd yw bod Swyddogion Canlyniadau yn hawlio swm am eu gwasanaethau wrth gynnal etholiadau cyngor; nid oes darpariaeth mewn deddfwriaeth ar gyfer hyn. O ystyried hyn, nid wyf o'r farn bod talu ffi yn ffordd o warantu annibyniaeth Swyddog Canlyniadau. Gwarantir annibyniaeth y rôl drwy ei deddfwriaeth a'r safonau perfformiad a osodir gan y Comisiwn Etholiadol.

Felly, nid wyf yn credu bod angen cynnal gwerthusiad annibynnol o'r polisi hwn gan fod yna ddigon o graffu ar Swyddogion Canlyniadau a'r rôl y maent yn ei chyflawni.

Argymhelliad 10. Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn achub ar y cyfle hwn i sicrhau cysondeb wrth ddarparu etholiadau ar draws Cymru yn ddwyieithog, yn unol â'r egwyddorion a sefydlwyd gan Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011.

Rwyf yn cydnabod y bwriad y tu ôl i argymhelliad y Pwyllgor, fodd bynnag, nid wyf yn derbyn yr argymhelliad hwn. Fel cyflogeion awdurdodau lleol, mae'n ofynnol i Swyddogion Cofrestru Etholiadol gydymffurfio â'r safonau a nodir ym Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011.

Er bod rôl Swyddogion Canlyniadau yn annibynnol ar yr awdurdod lleol, mae'r Comisiwn Etholiadol a Bwrdd Cydlynu Etholiadol Cymru yn datgan yn glir y dylai

Swyddogion Canlyniadau roi sylw i Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011 a darparu gwasanaethau dwyieithog.

Yn ogystal, mae'n rhaid i bob ffurflen etholiadol a dogfennaeth swyddogol gael eu cynhyrchu'n ddwyieithog yn ôl y gyfraith eisoes.

Argymhelliad 11. Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn adolygu'r defnydd o'r pŵer cymhwysedd cyffredinol gan brif gynghorau a chynghorau cymuned cymwys erbyn diwedd y cylch etholiadol llywodraeth leol nesaf, i weld ei effeithiolrwydd.

Rwy'n derbyn egwyddor yr argymhelliad hwn. Pan gaiff y Memorandwm Esboniadol ei ddiwygio ar ddiwedd Cyfnod 2, byddwn yn cyfeirio at adolygiad o'r defnydd o'r pŵer cyffredinol fel rhan o'r strategaeth adolygu ar ôl gweithredu. Bydd natur, amseriad ac ystyriaeth adolygiad o'r fath yn fater i Gynulliad yn y dyfodol.

Argymhelliad 12. Rydym yn argymhell y dylid diwygio'r ddyletswydd yn adran 46(2) i gynnwys gofyniad ar brif gynghorau i gydweithredu ag awdurdodau cysylltiedig i annog cyfranogiad wrth wneud penderfyniadau. O ganlyniad, dylid diwygio adran 47 hefyd fel bod strategaethau cyfranogiad y cyhoedd yn adlewyrchu'r dull cydweithredol hwn.

Argymhelliad 13. Rydym yn argymhell diwygio adran 46(3) fel bod awdurdodau tân ac achub yn cael eu henwi'n awdurdodau cysylltiedig â phrif gyngor.

Rwyf yn cydnabod y bwriad y tu ôl i argymhellion y Pwyllgor, fodd bynnag, nid wyf yn derbyn yr argymhellion hyn. Ar ôl ystyried tystiolaeth y rhanddeiliaid a ddarparwyd i'r Pwyllgor, rwyf wedi ailystyried y darpariaethau hyn ac yn cytuno na ddylai'r ddyletswydd ar brif gyngor i annog cyfranogiad yn y broses o wneud penderfyniadau ymestyn i 'gyrff cysylltiedig', gan fod y rhain yn annibynnol ac y dylent barhau i fod yn gyfrifol am eu materion eu hunain.

Rwyf yn bwriadu cyflwyno gwelliant sy'n dileu'r cyfeiriadau at awdurdodau cysylltiedig. Rwyf wedi ystyried yn ofalus a ddylwn roi'r ddyletswydd hon ar awdurdodau eraill, gan gynnwys awdurdodau tân ac achub, yn unigol. Fodd bynnag, rwy'n credu y byddai hyn yn anghymesur.

Argymhelliad 14. Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn diwygio'r Gorchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) fel nad yw'n ofynnol i gynghorwyr gyhoeddi eu cyfeiriad cartref yn llawn yn y gofrestr buddiannau.

Rwy'n derbyn yr argymhelliad hwn a byddaf yn ceisio cyflwyno'r is-ddeddfwriaeth angenrheidiol i ddiwygio'r Gorchymyn hwn ar adeg briodol.

Argymhelliad 15. Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn egluro'r sefyllfa o ran cyhoeddi cyfeiriadau cartref cynghorwyr cymuned ac yn diwygio'r Bil i estyn y ddarpariaeth i'w cynnwys yn adran 50 os oes angen.

Rwy'n derbyn yr egwyddor sy'n sail i'r argymhelliad hwn, ond nid wyf o'r farn ei bod yn angenrheidiol cyflwyno gwelliant.

Rhaid i gynghorau cymuned, o dan adran 55(1) o Ddeddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013, sicrhau bod gwybodaeth electronig ar gael am bob un o'i haelodau gan gynnwys sut y gellir cysylltu â'r aelodau hynny. Nid yw'n ofynnol iddo fod yn gyfeiriad personol.

i gyngor cymuned sicrhau bod gwybodaeth electronig ar gael am sut i gysylltu ag ef ac, os yw'n wahanol, ei glerc gan gynnwys rhif ffôn, cyfeiriad post a chyfeiriad e-bost. Unwaith eto, nid yw'n ofynnol i'r cyfeiriad post fod yn gyfeiriad cartref.

Caiff Gweinidogion Cymru roi canllawiau ynghylch adran 55(1) o Ddeddf 2013 y bydd raid i gynghorau cymuned roi sylw iddynt. Byddwn yn cyhoeddi canllawiau i'r sector mewn perthynas ag ystod o ddarpariaethau yn y Bil a byddwn yn ystyried egluro mewn canllawiau nad yw'n ofynnol nac yn ddymunol cyhoeddi cyfeiriadau cartref yr aelodau.

Argymhelliad 16. Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn darparu canllawiau wedi'u diweddarau ar ddefnyddio cyfarpar recordio preifat mewn cyfarfodydd cyngor yn sgil y darpariaethau yn y Bil hwn sy'n ymwneud â darlledu cyfarfodydd cyngor yn electronig.

Rwy'n cytuno â'r egwyddor y tu ôl i'r argymhelliad hwn. Mae swyddogion wrthi'n cydweithio â chynrychiolwyr awdurdodau lleol a CLILC i gydgyhyrchu canllawiau a fydd yn sail i sawl darpariaeth yn y Bil. I helpu i lunio'r canllawiau hyn, mae swyddogion wrthi'n cynnal cyfres o ymweliadau ag awdurdodau lleol i drafod y cyfleoedd a'r materion sydd ynghlwm wrth ddarlledu a mynychu o bell.

Argymhelliad 17. Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn estyn y darpariaethau yn adran 56 i gynnwys awdurdodau tân ac achub.

Rwy'n derbyn yr argymhelliad hwn a byddaf yn edrych ar opsiynau i gyflwyno gwelliant i estyn y darpariaethau yn adran 56 i gynnwys awdurdodau tân ac achub ac Awdurdodau Parciau Cenedlaethol.

Argymhelliad 18. Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn egluro mewn canllawiau y caiff cynghorau tref a chymuned lunio adroddiadau cyfansawdd sy'n cwmpasu eu holl rwymedigaethau adrodd.

Rwy'n derbyn yr argymhelliad hwn. Rwy'n bwriadu rhoi canllawiau i'r sector cynghorau tref a chymuned ynghylch sawl darpariaeth berthnasol yn y Bil. Yn y canllawiau hyn, byddaf yn cadarnhau y caiff y cynghorau hyn lunio adroddiadau cyfansawdd os ydynt yn dymuno gwneud hynny.

Argymhelliad 19. Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn ymgynghori ag ALACE a SOLACE ar newidiadau sy'n ymwneud â rheoli perfformiad prif weithredwyr cyn cyflwyno gwelliannau i adran 60 yn ystod y cyfnodau diwygio.

Rwy'n derbyn yr argymhelliad hwn a byddaf yn ceisio cyflwyno'r gwelliant angenrheidiol.

Argymhelliad 20. Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn cyflwyno gwelliannau i'r Bil a fyddai'n galluogi rhannu swyddi ar gyfer ystod ehangach o rolau penodol.

Rwy'n derbyn yr argymhelliad hwn ac rwy'n bwriadu cyflwyno gwelliant a fyddai'n galluogi Gweinidogion Cymru i wneud darpariaeth, drwy reoliadau, i hwyluso neu alluogi rhannu swyddi mewn perthynas ag ystod o rolau penodedig.

Argymhelliad 21. Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn gwneud rhagor o waith i drafod dichonoldeb galluogi dau unigolyn i sefyll etholiad ar y cyd ar sail rhannu swydd.

Rwy'n cydnabod y bwriad y tu ôl i argymhelliad y Pwyllgor ac yn cytuno i wneud rhagor o waith. Yn fy ymateb i adroddiad y Pwyllgor, *Amrywiaeth mewn Llywodraeth Leol*, ymrwymais i ystyried y mater hwn fel rhan o gam nesaf ein rhaglen Amrywiaeth mewn Democratiaeth, sy'n cael ei datblygu ar hyn o bryd.

Argymhelliad 22. Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn hyrwyddo'r darpariaethau sy'n ymwneud â chynorthwywyr i weithrediaethau a rhannu swyddi fel ffordd o wella amrywiaeth ymhlith gweithrediaethau cyngor.

Rwy'n derbyn yr egwyddor sy'n sail i'r argymhelliad hwn. Rydym wedi ymrwymo i hyrwyddo a chynyddu amrywiaeth mewn llywodraeth leol a dyna pam rwyf wedi cynnwys darpariaethau mewn perthynas â rhannu swyddi a chynorthwywyr i weithrediaethau yn y Bil.

Yn ogystal, mae'r Bil hefyd yn cynnwys darpariaeth sy'n diwygio adran 38 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 er mwyn ei gwneud yn ofynnol i brif gynghorau ystyried canllawiau ar gydraddoldeb ac amrywiaeth o ran trefniadau gweithrediaeth.

Er ein bod yn parhau i gefnogi a hyrwyddo cyfleoedd i gynyddu amrywiaeth, nid mater i Lywodraeth Cymru yn unig yw hyn, ond i bob partner ddefnyddio'r cyfleoedd presennol a chyfleoedd yn y dyfodol i fanteisio i'r eithaf ar y potensial a gynigir gan y rhain a darpariaethau eraill.

Argymhelliad 23. Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn archwilio sut y gellid gosod dyletswydd, yn debyg i'r ddyletswydd ar arweinwyr grŵp gwleidyddol i gynnal safonau ymddygiad, ar aelodau annibynnol nad ydynt yn mewn grŵp gwleidyddol ar hyn o bryd.

Rwy'n gwrthod yr argymhelliad hwn. Sefydlodd Deddf Llywodraeth Leol 2000 ("Deddf 2000") y fframwaith safonau moesegol i annog aelodau llywodraeth leol i gynnal safonau cyson o ymddygiad.

Mae'r fframwaith moesegol yn ymgorffori cyfres o ddeg egwyddor ymddygiad cyffredinol, codau ymddygiad enghreifftiol statudol a phwyllgorau safonau lleol i hyrwyddo a chynnal safonau ymddygiad uchel gan aelodau.

Mae'r cod ymddygiad enghreifftiol yn ymgorffori'r egwyddorion cyffredinol uchod ac yn rhoi arweiniad i aelodau ynghylch datgan a chofrestru buddiannau. Rhaid i bob

awdurdod perthnasol fabwysiadu cod ymddygiad yn seiliedig ar y model, a bydd yn ofynnol i'r aelodau roi ymrwymiad ysgrifenedig yn byddant yn cadw at y cod cyn y gallant ymgymryd â'r swydd.

Mae'r ddyletswydd ar arweinwyr grwpiau gwleidyddol yn cyd-fynd â'r fframwaith moesegol, ac mae gofyn i arweinwyr pleidiau gwleidyddol gymryd camau rhesymol i hybu a chynnal safonau ymddygiad uchel o fewn eu grŵp. Mae'r Bil hefyd yn gwneud y pwyllgor safonau yn destun swyddogaethau newydd, gan gynnwys sicrhau bod arweinwyr grwpiau yn gallu cael gafael ar gyngor a hyfforddiant i gefnogi eu dyletswyddau newydd, a monitro eu cydymffurfiaeth â'u dyletswyddau newydd.

Byddai'r argymhelliad hwn yn ei gwneud yn ddyletswydd ar aelodau annibynnol i gynnal safonau mewn perthynas â'u hymddygiad eu hunain, ac ystyriaf fod hyn yn efelychu gofynion y fframwaith moesegol.

Rwyf o'r farn bod y fframwaith moesegol yn gwasanaethu llywodraeth leol yn dda. Rwy'n ystyried gwerth posibl comisiynu adolygiad o'r fframwaith i sicrhau bod yr egwyddorion cyffredinol a'r cod ymddygiad enghreifftiol yn parhau'n briodol ac yn gadarn.

Gall aelodau annibynnol ddod at ei gilydd i ffurfio grŵp gwleidyddol, fel y diffinnir yn Rheoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau a Grwpiau Gwleidyddol) 1990. Pe bai hyn yn digwydd byddai arweinydd y grŵp hwnnw yn ddarostyngedig i'r ddyletswydd mewn perthynas ag aelodau'r grŵp hwnnw.

Argymhelliad 24. Rydym yn argymhell diwygio'r Bil i alluogi'r ddyletswydd ar arweinwyr grŵp gwleidyddol mewn perthynas â safonau ymddygiad i gael ei hestyn i gynnwys arweinwyr grŵp mewn cynghorau tref a chymuned, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau parciau cenedlaethol.

Rwyf yn cydnabod y bwriad y tu ôl i argymhellion y Pwyllgor; fodd bynnag, nid wyf yn derbyn yr argymhellion hyn. Mae pob aelod o awdurdod tân ac achub hefyd yn aelodau o brif gyngor. Bydd y ddyletswydd ar arweinydd grŵp gwleidyddol o fewn prif gyngor mewn perthynas ag ymddygiad aelodau'r grŵp yn ymestyn i gymryd camau i gynnal ymddygiad yr aelodau hynny sy'n eistedd ar Awdurdodau Tân ac Achub.

Mae'r egwyddor uchod hefyd yn berthnasol i'r ddwy ran o dair o awdurdodau Parciau Cenedlaethol sy'n aelodau o brif gynghorau.

Y sail ddeddfwriaethol bresennol ar gyfer grwpiau gwleidyddol yw Rheoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau a Grwpiau Gwleidyddol) 1990 (a wnaed yn unol ag adran 9(10) ac Atodlen 1 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Thai 1989). Nid yw'r rheoliadau hyn yn ymestyn i gynghorau tref a chymuned, gan nad oes sail gyfreithiol ar hyn o bryd ar gyfer creu grwpiau gwleidyddol mewn cynghorau tref a chymuned.

Pe bawn yn cyflwyno gwelliant er mwyn estyn adran 52A newydd Deddf Llywodraeth Leol 2000 i gynghorau cymuned, byddai modd defnyddio pŵer Gweinidogion Cymru i wneud rheoliadau yn adran 52A(3) i ddiffinio grŵp gwleidyddol o'r fath, a thrwy hynny sefydlu sail gyfreithiol ar gyfer grwpiau gwleidyddol o fewn cynghorau tref a

chymuned. Byddai hyn, fodd bynnag, yn golygu bod arweinwyr y grwpiau hynny yn destun dyletswyddau newydd ar unwaith. Byddwn yn gyndyn o wneud hynny heb sicrhau digon o amser i ystyried yn llawn unrhyw ganlyniadau anfwriadol posibl i ddarpariaethau newydd o'r fath a chynnal ymgynghoriad priodol.

Argymhelliad 25. Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru, wrth ddatblygu canllawiau ar gynlluniau hyfforddi cyngorau cymuned, yn mynd i'r afael â'r argymhellion gan y Panel Adolygu Annibynnol ar bynciau hyfforddi gorfodol, ac yn cefnogi'r argymhellion hynny.

Rwy'n derbyn egwyddor yr argymhelliad hwn. Bydd y canllawiau ar baratoi cynlluniau hyfforddi yn ei gwneud yn glir bod yna feysydd craidd lle y dylid hyfforddi pob cyngorydd cymuned i'w galluogi i gyflawni eu rolau'n effeithiol. Bydd y meysydd hyn yn adlewyrchu'r rhai a nodwyd yn argymhellion y Panel Adolygu Annibynnol. Rwy'n bwriadu datblygu pecyn hyfforddiant craidd ar gyfer pob cyngorydd cymuned i gefnogi hyn. Fodd bynnag, nid wyf yn bwriadu mandadu hyfforddiant penodol.

Bydd swyddogion yn gweithio gyda chynrychiolwyr o'r sector i gyd-gynllunio'r pecyn hyfforddi.

Argymhelliad 26. Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn diwygio'r darpariaethau sy'n ymwneud â'r ddyletswydd ar brif gyngor i lunio adroddiad ar ei berfformiad er mwyn cynnwys dyddiad terfyn blynyddol ar gyfer cwblhau'r hunanasesiadau.

Rwy'n derbyn yr argymhelliad hwn a byddaf yn ceisio cyflwyno'r gwelliant angenrheidiol.

Argymhelliad 27. Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn defnyddio'r cyfle, wrth lunio rheoliadau, i bennu'r lefel o sgiliau, profiad a chynrychiolaeth sy'n ofynnol gan sectorau proffesiynol a chymunedau gwahanol ar gyfer bod yn aelodau o baneli asesu perfformiad.

Rwy'n cydnabod y bwriad y tu ôl i argymhelliad y Pwyllgor; fodd bynnag, nid wyf yn derbyn yr argymhelliad hwn ar hyn o bryd. Rydym yn gweithio gyda Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ac awdurdodau lleol i gydgyllunio canllawiau o ran y gyfundrefn perfformiad a llywodraethu newydd, y bydd yn ofynnol i brif gyngor roi sylw iddynt. Bwriadaf i'r canllawiau hyn gwmpasu nifer o faterion, gan gynnwys y rhai a nodir yn yr argymhelliad hwn.

Os daw'n amlwg bod angen dull gweithredu mwy rhagnododol, gellir paratoi rheoliadau a rhoi ystyriaeth lawn i'r materion y dylid ymdrin â hwy yn y rheoliadau ar sail y dystiolaeth a gafwyd wrth weithredu'r fframwaith perfformiad a llywodraethu.

Argymhelliad 28. Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn ymgysylltu ag Archwilydd Cyffredinol Cymru i roi eglurhad am y trefniadau ar gyfer cydgysylltu rhwng rheoleiddwyr yn adrannau 118 a 119.

Rwy'n derbyn yr argymhelliad hwn a byddwn yn parhau i ymgysylltu â'r Archwilydd Cyffredinol a Swyddfa Archwilio Cymru.

Mae'r gofyniad am gydlynu rhwng rheoleiddwyr yn dyblygu'r gofynion presennol sydd wedi'u cynnwys ym Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 ac ni fwriedir i'r gofyniad i gynhyrchu amserlen gyfyngu ar y rheoleiddwyr wrth iddynt gynnal archwiliadau ar fyr rybudd.

Y bwriad yn y Bil, fel o dan Fesur 2009, yw sicrhau, lle bo modd (a phan fo dyddiadau arolygu yn hysbys), y gall rheoleiddwyr gydlynu eu gweithgarwch i leihau'r baich archwilio cyffredinol ar awdurdodau.

Argymhelliad 29. Rydym yn argymhell bod canllawiau a gyhoeddir gan Lywodraeth Cymru yn egluro mai dim ond os oes ystod ehangach o dystiolaeth ar gael y gellir ystyried adroddiad arolygiad arbennig gan Archwilydd Cyffredinol Cymru o dan Bennod 2 o Ran 7.

Rwy'n gwrthod yr argymhelliad hwn. Cyn gwneud rheoliadau ailstrwythuro, rhaid i Weinidogion Cymru fod wedi'u bodloni bod pob un o'r amodau a nodir yn adran 128 o'r Bil wedi'u bodloni.

Bydd angen i Weinidogion Cymru ystyried pob opsiwn a defnyddio tystiolaeth o amgylchiadau'r awdurdod o dan sylw. Bydd hyn yn cynnwys adroddiadau ac adolygiadau gan y gwahanol reoleiddwyr wrth gyflawni eu busnes arferol a'r cyfryw weithdrefnau ac ymyriadau yn y cyngor sydd eisoes wedi'u cymeradwyo o dan y gyfundrefn perfformiad a llywodraethu newydd, gan gynnwys, os na chyflwynwyd cais diddymu, arolygiad arbennig gan Archwilydd Cyffredinol Cymru.

Argymhelliad 30. Byddem yn annog Llywodraeth Cymru i weithio gyda CLILC i ystyried mesurau amgen ar gyfer adfer dyled yr eir iddi drwy beidio â thalu'r dreth gyngor, yng ngoleuni cael gwared ar y gosb o garchar.

Cydnabyddaf y bwriad y tu ôl i argymhelliad y Pwyllgor, serch hynny, nid wyf yn derbyn yr argymhelliad hwn. Cafodd y gosb o garchar ei dileu drwy reoliadau a wnaed y llynedd, y cwbl y mae'r darpariaethau yn y Bil yn ei wneud yw sicrhau nad oes modd ailgyflwyno'r gosb hon heb ddeddfwriaethol sylfaenol.

Rydym yn canolbwyntio ein hymdrechion ar atal gan fod cryn dystiolaeth bod ymgysylltu'n gynnar â chartrefi i atal dyled rhag digwydd a rhag gwaethygu yn fwy effeithiol na chymau i'w gorfodi i dalu dyledion. Rydym wedi parhau i gynnal ein hymgyrch ymwybyddiaeth genedlaethol sy'n ceisio cynyddu nifer y bobl sy'n defnyddio'r cymorth amrywiol sydd ar gael i helpu cartrefi i dalu'r dreth gyngor. Mae'r cymorth hwn yn hanfodol i helpu i atal cartrefi rhag mynd i ddyledion.

Rydym wedi bod yn gweithio'n agos gyda CLILC, ymarferwyr profiadol mewn awdurdodau lleol a gwasanaethau cyngor i wella pob agwedd ar gasglu'r dreth gyngor a rheoli dyledion ac rydym yn parhau i ymrwymo i wneud hynny. Mae'r gwaith hwn yn ein galluogi i nodi a rhannu arferion da i sicrhau bod unrhyw gamau a gymerir ar ddyledion y dreth gyngor yn gymesur, yn deg ac yn gyson. Datblygwyd Protocol Treth Gyngor Cymru yn rhan o'r gwaith hwn. Mae Llywodraeth Cymru a CLILC wedi'i gymeradwyo ac mae'n cael ei roi ar waith ym mhob awdurdod lleol.

Argymhelliad 31. Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn cymryd rhan mewn trafodaethau brys â'r tri awdurdod tân ac achub yng Nghymru ynghylch eu pryderon o ran y darpariaethau yn adran 162. Dylai trafodaethau o'r fath ddechrau ar unwaith er mwyn galluogi cyflwyno gwelliannau angenrheidiol i'r Bil yn ystod ei gyfnodau diwygio.

Rwy'n derbyn yr egwyddor sy'n sail i'r argymhelliad hwn. Roeddm wedi trefnu trafodaethau â chynrychiolwyr yr awdurdodau tân ac achub; fodd bynnag, oherwydd y sefyllfa bresennol gyda COVID-19, roedd angen blaenoriaethu materion eraill yn y cyfarfodydd hyn. Byddwn yn ceisio aildrefnu cyfarfodydd ar y mater hwn ar yr adeg briodol.

Argymhelliad 32. Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn trafod opsiynau, o fewn deddfwriaeth, i osod dyletswydd statudol ar awdurdodau lleol i roi sylw dyledus i'r hawl i dai digonol.

Rwy'n derbyn yr egwyddor sy'n sail i'r argymhelliad hwn ac yn cytuno y dylid gwneud rhagor o waith i archwilio'r holl opsiynau. Rwyf yn cydnabod y manteision posibl o osod dyletswydd statudol ar awdurdodau lleol i roi sylw dyledus i'r hawl i gael tai digonol. Fodd bynnag, prin fyddai'r budd o greu dyletswydd o'r fath heb ddealltwriaeth drylwyr o'r hyn y byddai'n ei olygu a gwybod bod yr adnoddau ar gael i gyflawni'r ddyletswydd. Mae gwaith eisoes ar y gweill i ymchwilio i'r sgôp ar gyfer deddfu mewn perthynas â chydaddoldeb a hawliau dynol eraill, lle mae Dr Hoffman yn chwarae rhan weithredol. Os mabwysiedir hyn, byddai angen bwrw ymlaen ag unrhyw argymhellion i ddeddfu sy'n deillio o'r gwaith hwnnw yn y Cynulliad nesaf.